

JOSEF HLÁVKA – ARCHITEKT, STAVITEL, MECENÁŠ

PhDr. Ivo Baran, Ph.D.

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje

Abstrakt: Příspěvek pojednává o nejproslulejším českém mecenáši Josefu Hlávce (1831-1908), který působil jako architekt a stavitel a jehož jméno je v českém kontextu takřka synonymem mecenátu. V úvodu se popisuje Hlávčův vzestup jakožto architekta a stavebního podnikatele ve Vídni, kterého posléze vážná choroba připravila o možnost pokračovat v kariéře stavebního podnikatele. V další části je pak sledován Hlávčův přechod k mecenášským aktivitám, jsou popsány jeho nejvýznamnější činy v této oblasti a stručně charakterizovány instituce a organizace, o jejichž vznik se Hlávka zasloužil. Na závěr je pak připomenut odkaz, který Hlávka zanechal české kultuře a společnosti.

Abstract: The paper deals with the most famous Czech patron Josef Hlávka (1831-1908), who worked as an architect and builder, whose name is almost synonymous with the Czech context patronage. The introduction describes Hlávka's rise as an architect and building contractor in Vienna, whom then serious illness deprived of the possibility to pursue a career building businessman. The next section is then showing Hlávka's transition to the patronage activities and describe his most important actions in this area and briefly characterize institutions and organizations, whose origin is Hlávka deserved. In conclusion, it is then commemorate the heritage that Hlávka hand over to the Czech culture and society.

Ve svém příspěvku bych chtěl připomenout významnou osobnost plzeňského regionu, architekta a stavitele Josefa Hlávku, který je v obecném českém povědomí právem pokládán za mecenáše v nejlepší smyslu tohoto slova. Hned na úvod by bylo vhodné si vyjasnit jednu věc, totiž, že mecenáš není totéž co sponzor. Cílem mecenáše není, aby na sebe svým finančním příspěvkem upozornil a nějak se zviditelnil, ale aby svými penězi podpořil to, co pokládá za prospěšné.¹

Josef Hlávka se narodil 15. února 1831 v Přešticích na jižním Plzeňsku jako druhorozený syn Antonína Hlávky, který byl v letech 1824-1831 v Přešticích purkmistrem. Antonín Hlávka byl vzděláním právník a povoláním státní úředník, což vedlo k častým stěhováním, podle toho, kam jej jeho nadřízení povolali. Mladý Josef začal studovat na gymnáziu v Klatovech a pak pokračoval v Kolíně, kam byl jeho otec přeložen. Josef Hlávka již od dětství projevoval mimořádné výtvarné nadání. Častým námětem jeho kreseb byly architektonické památky v okolí jeho rodiště, především nádherný barokní chrám Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích, který budoval proslulý barokní stavitel Kilián Ignác Dientzenhofer. Není proto divu, že si mladý Josef Hlávka zvolil ke studiu právě architekturu a stavitelství. V letech 1847-1851 studoval na pražské technice, kde brzy vynikl a patřil k nejlepším

¹ KRULIŠ-RANDA, Jan S. Mecenášství dnes? In: *Konference 2004: Josef Hlávka, jeho myšlenkový odkaz a 100 let činnosti jeho nadace*. V Praze: Vydavatelství ČVUT, 2004, s. 145-148.

studentům. Během svých pražských studií také zažil revoluční rok 1848, kdy se aktivně účastnil veřejného dění jakožto člen ozbrojené studentské legie. Jeho účast v revoluci byla projevem jeho pevného českého vlastenectví, kterému zůstal věrný po celý život.

Hlávkovým hlavním zájmem ovšem zůstávalo studium architektury. V letech 1851-1854 pokračoval ve studiu na Akademii výtvarných umění ve Vídni, která tehdy právě prožívala počátek svého největšího kulturního a hospodářského rozvoje. Stejně jako v Praze, i ve Vídni Hlávka rychle vynikl díky své pílì a talentu. Jeho nadání upoutalo pozornost předního vídeňského stavitele Františka Šebka, který Hlávkovi brzy nabídl místo ve své kanceláři, jejímž ředitelem se Hlávka zanedlouho stal. V roce 1856 pak Hlávka získal cestovní stipendium Akademie výtvarných umění, které mu umožnilo v následujících třech letech procestovat celou Evropu a sbírat tak další zkušenosti pro vlastní tvorbu. Zanedlouho po jeho návratu do Vídně se pak stavitel Šebek rozhodl předat mu svou kancelář.²

Tím začalo období, které položilo základy Hlávkova pozdějšího bohatství a slávy. Hlávku v těchto letech lze charakterizovat jako workoholika. Stavební kancelář pod jeho vedením za 13 let postavila neméně než 142 staveb.³ Jako stavitel a architekt si Hlávka získal skvělou pověst a za své zásluhy získal řadu titulů a vyznamenání.⁴ Ze staveb, které Hlávka vyprojektoval, vzbudil největší pozornost areál rezidence pravoslavného metropolity v Černovicích na dnešní Ukrajině. Šlo o mimořádně obtížný úkol, jelikož město leželo na periferii habsburské monarchie a naprosto zde chyběly kapacity na realizaci takového projektu. Zde Hlávka opět mohl prokázat své organizační schopnosti, když začal budovat nové cihelny, otevřel nové kamenolomy, a postaral se tak nejen o novou dominantu města, ale také významně přispěl k rozvoji a vzestupu tohoto regionu. O významu, jaký celá stavba pro město měla, svědčí také skutečnost, že ve městě byla později vztyčena Hlávkova socha, která zde dosud stojí, navzdory všem peripetiím, které tomuto regionu přineslo 20. století. Za svůj projekt souboru černovických budov obdržel Hlávka na světové výstavě v Paříži v roce 1867 druhou cenu v oboru architektury.⁵

² LODR, Alois. *Josef Hlávka: český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich, 1988, s. 9-19; RIES, Pavel. *Josef Hlávka, největší český mecenáš*. Praha: TV Spektrum, 1991, s. 17-25.

³ RIES, c.d., s. 42.

⁴ LODR, c.d., s. 21-22.

⁵ KSANDR, Karel a Marie BENEŠOVÁ. Vrcholná realizace Josefa Hlávky – areál řecko-pravoslavné církve v Černovicích na Bukovině (dříve Rakousko-Uhersko, dnes Ukrajina). In: *Konference 2004: Josef Hlávka, jeho myšlenkový odkaz a 100 let činnosti jeho nadace*. V Praze: Vydavatelství ČVUT, 2004, s. 52-58; IVASJUK,

Nejvýznamnější Hlávkovou stavbou v českých zemích je pak budova Zemské porodnice v Praze na Albertově, která vznikla ve stejné době jako komplex staveb v Černovicích. Ve Vídni se pak Hlávkovou nejvýznamnější stavbou, kterou ovšem v tomto případě neprojektoval, ale pouze stavěl, stala budova Dvorní opery. U příležitosti jejího slavnostního otevření 25. května 1869 obdržel Hlávka od Františka Josefa I. nejen zlatý klíč od opery, ale také stříbrné kladívko, zednickou lžici a mísu, které byly použity při položení základního kamene stavby. Hlávka byl také po dokončení tohoto díla jmenován stavebním radou.⁶

Je trochu s podivem, že si Hlávka při svém pracovním nasazení dokázal najít čas i na soukromý život, když se v lednu 1862 oženil se svou dávnou láskou Marií Čermákovou. Majetek, který Hlávka jakožto stavební podnikatel získal, mu také umožnil, aby své matce v roce 1866 koupil za 330 tisíc zlatých velkostatek Lužany i se zámkem nedaleko svých rodných Přeštic. Konec 60. let však také přinesl zlom v Hlávkově životě. Hektické pracovní nasazení, kterým Hlávka žil předchozích devět let, si vyžádalo svou daň. Na podzim 1869 Hlávka ochrnul na obě nohy a mohl se pohybovat pouze na invalidním vozíku. Šlo bezpochyby o onemocnění nervového původu. Hlávka se navzdory své chorobě pokoušel pokračovat v práci, což se ovšem ukázalo dlouhodobě nemožné a přineslo pouze další zhoršení jeho zdravotního stavu. V roce 1873 musel svou stavební kancelář definitivně uzavřít a soustředit se pouze na svou léčbu. Po dvaceti letech také opustil Vídeň a vrátil se do svého rodného kraje, na zámek v Lužanech.

Hlávka se léčil střídavě v přímořských lázních na francouzské riviéře, v Karlových Varech a na zámku v Lužanech, který mu jeho matka postoupila zpět. V Lužanech se Hlávka rovněž pustil do hospodaření na svém velkostatku. Zajistil zde melioraci luk, obnovu zanedbaných polí a lesního hospodářství, vysadil nové keře a stromy v zámeckém parku, založil ovocnou, květinářskou a zelinářskou zahradu, nechal postavit velké skleníky a dokonce se pustil do výroby vlastního sýra. Hlávkův zdravotní stav se pozvolna zlepšoval, na přelomu 70. a 80. let však vážně onemocněla jeho milovaná žena Marie, která v listopadu 1882 své nemoci podlehla. Smrt jeho choti Hlávku hluboce zasáhla. Na její památku nechal u zámku vybudovat jednopatrovou kapli zasvěcenou patronce své ženy Panně Marii. V druhé

Oksana. Vliv Josefa Hlávky v severní Bukovině. In: *Konference 2004: Josef Hlávka, jeho myšlenkový odkaz a 100 let činnosti jeho nadace*. V Praze: Vydavatelství ČVUT, 2004, s. 64-67; LODR, c.d., s. 22-25.

⁶ LODR, c.d., s. 25-29.

polovině 80. let také Hlávka přikročil k přestavbě lužanského zámku, která podstatně změnila jeho podobu, když nechal celou budovu upravit v jednotném renesančním slohu.⁷

I přes bolest, kterou Hlávkoví způsobila smrt jeho manželky, se neuzavíral do samoty. Při různých společenských příležitostech se setkal s dcerou svého přítele dvorního rady Matěje Havelky Zděnkou. Svatba se konala v září 1886. Zděnka Havelková byla vzdělaná žena a nadaná hudebnice, která znala mnoho umělců a s některými z nich, například s Antonínem Dvořákem a jeho rodinou, byla v úzkých a přátelských stycích, což také vedlo ke sblížení mezi rodinou Hlávkových a Dvořákových.⁸

Po svém druhém sňatku se Hlávka rozhodl definitivně přenést své sídlo z Vídně do Prahy, kde si nechal postavit nový dům ve Vodičkově ulici. Po realizaci této stavby Hlávková činnost směřuje stále více do oblasti poradenství. Hlávka se tak svými radami a konzultacemi podílel na rekonstrukci Karlova mostu, těžce poškozeného povodní v roce 1890, na projektu budovy Národního muzea, Akademie výtvarných umění nebo rekonstrukci hradu Karlštejna Josefem Mockerem. Hlávka byl řádným nebo čestným členem mnoha spolků a organizací. Bylo pro něj charakteristické, že své členství v jakékoli organizaci bral velmi vážně a nikdy nepřipustil, aby jeho členství spolku či organizaci pouze dodávalo vnější lesk.⁹

Tím se dostáváme k otázce Hlávkovy mecenášství. Jak jsem již v úvodu vysvětlil, cílem mecenáše není, aby se svým finančním příspěvkem zviditelnil, ale aby podpořil rozvoj toho, co pokládá za žádoucí. Mecenášem přesně v tomto smyslu Hlávka byl. Hlávkův přístup dobře vystihl nejvyšší maršálek kníže Jiří Lobkovic u příležitosti Hlávkovy daru 15 tisíc zlatých na postavení jezdecké sochy svatého Václava, kde si Hlávka stanovil podmínku, aby veškeré náklady na práce spojené se stavbou pomníku převzal Zemský výbor. Lobkovic to komentoval slovy: „Vy jste dobrý! Darujete nám postroj, ale ekvipáž a koně si k němu máme koupit sami!“¹⁰ Cílem Hlávkovy mecenášství bylo jít příkladem a upozorňovat na to, co by dle jeho názoru měla česká společnost pěstovat a podporovat. Hlávkovy mecenášství se u něj spojovalo s mimořádnou spořivostí. Hlávka neváhal velkoryse podporovat nejrůznější aktivity, ale musel být přesvědčen o tom, že půjde o účelně vynaložené peníze. Přitom je třeba

⁷ LODR, *c.d.*, s. 36-44.

⁸ LODR, *c.d.*, s. 45-47; BEVERIDGE, David R. *Zdenka a Josef Hlávkoví – Anna a Antonín Dvořákoví: Přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2012, s. 67-69.

⁹ LODR, *c.d.*, s. 47-87; RIES, *c.d.*, s. 54-68.

¹⁰ LODR, *c.d.*, s. 201.

řící, že si on sám pro sebe nedopřával žádný zbytečný luxus. Při pobytu v lázních se ubytovával zásadně v druhořadých hotelech. Traduje se také historka o tom, když jel se skupinou mladých inženýrů vlakem z Prahy do Lužan. Mladík, který měl před cestou nakoupit jízdenky, se Hlávky zeptal, zda má koupit jízdenky 2. nebo 3. třídy. Hlávka se jen s úsměvem zeptal, zda budou v Lužanech vozem 2. třídy dříve než vozem 3. třídy, a po záporné odpovědi odvětil: „Tak já pojedu do Lužan třetí třídou“.¹¹

Počátky Hlávkovy mecenášství se datují k roku 1882. Po rozdělení pražské univerzity na českou a německou část Hlávka věnoval 22 tisíc zlatých k založení Českého univerzitního nadání Josefa a Marie Hlávkových, přičemž z úroků této částky se každoročně vyplácela jednomu studentovi právnické, lékařské a filozofické fakulty částka 300 zlatých. Jen pro představu, 1 zlatý se z hlediska kupní síly dá přirovnat k částce několika set současných korun. O rok později pak Hlávka věnoval 25 tisíc zlatých České škole technické (předchůdce dnešního ČVUT) na založení Českého technického nadání Josefa a Marie Hlávkových. Z úroků této částky pak mělo být každý rok vypláceno tisíc zlatých studentům s výborným prospěchem na jejich zahraniční studijní cesty. V roce 1884 pak slavila sto let od svého vzniku nejstarší česká vědecká společnost, Královská česká společnost nauk. Hlávka této společnosti věnoval 20 tisíc zlatých a v následujících letech dalších 15 tisíc zlatých, což mělo umožnit odměňování autorů vynikajících vědeckých spisů, které byly společnosti zaslány.¹²

Hlávkovým nejvýznamnějším mecenášským činem však v této době nepochybně bylo založení České akademie Františka Josefa pro vědu, literaturu a umění. Jako základ pro fungování této instituce věnoval Hlávka v roce 1888 částku 200 tisíc zlatých. Založení české akademie ovšem nebylo jednoduchou věcí. Bylo třeba překonat odpor a byrokratické obstrukce řady rakouských úředníků a politiků, kterým další krok v českém národně-emancipačním hnutí nebyl po chuti. Nakonec se ale všechny překážky podařilo překonat a v roce 1891 začala akademie oficiálně fungovat. Akademie byla rozdělena do čtyř tříd podle vědních oborů a jejím hlavním cílem bylo podporovat vědu, umění a literární tvorbu. Z dnešního hlediska by se tedy akademie dala přirovnat k jakési grantové agentuře. Nešlo tedy o instituci se stálými zaměstnanci, jako je současná Česká akademie věd. Praktické fungování akademie samozřejmě zpočátku nebylo jednoduché. Členství v ní se stalo vysoce prestižní záležitostí a zájem o to stát se jejími členy projevovali často i lidé, kteří pro to neměli vždy ty nejlepší předpoklady. Hlávkův přítel, lékař a spisovatel Eduard Albert, nad

¹¹ LODR, *c.d.*, s. 96; RIES, *c.d.*, s. 94.

¹² LODR, *c.d.*, s. 97-98.

touto situací naříkal: „To je delirium, co se v té Akademii děje. My tu najednou máme celé legiony akademikův! Dostal jsem návrhy I. a III. třídy. Akademikův po Čechách jako sviní. Kdyby někdo vystavěl hezkou fabriku na cukr, kdyby někdo složil dva nebo tři mužské sbory, kdyby někdo vytesal hezkého sv. Jana Nepomuckého anebo svatou Maří Magdalénu, anebo udělal rytířskou veselohru nebo činohru – už může být akademikem.“¹³ Všechny spory, které se v akademii objevovaly, se Hlávka snažil jednáním vyřešit, což se mu obvykle podařilo. Je přirozené, že právě on, jakožto její tvůrce, byl zvolen prezidentem akademie. O tom, že volba byla zcela regulární, svědčí skutečnost, že z 33 možných hlasů obdržel Hlávka pouze 26.¹⁴

Vedle založení české akademie bylo nejvýznamnějším projevem Hlávkovy mecenášství jeho založení vysokoškolských kolejí pro chudé a nadané české studenty. Hlávka podporoval vynikající nemajetné studenty již dříve, ale šlo o individuální případy, bez nějakého institucionálního zakotvení, což se právě založením koleje rozhodl změnit. Svůj záměr realizoval v roce 1901, když věnoval 200 tisíc korun (v roce 1892 došlo k reformě a přechodu na korunovou měnu v poměru 2 koruny za 1 zlatý) na založení Spolku studentských kolejí českých vysokých škol pražských. Cílem spolku bylo umožnit nemajetným a nadaným studentům české univerzity a České školy technické bezplatné bydlení v Praze se stravou a veškerým dalším zajištěním, které by těmto studentům umožnilo plně se věnovat studiu bez obav o svou existenci. Přitom se opět projevuje charakteristický rys Hlávkovy mecenášství, když Hlávka věnoval pouze částku, která měla pokrýt náklady na stavbu budovy, ale na běžný provoz kolejí měla finančně přispět svými dary česká veřejnost. Spolek proto ihned po svém založení obeslal všechny významnější instituce i jednotlivce s výzvou, aby koleje finančně podpořili. Tento záměr se zdařil a podpora pro Hlávkův záměr začala přicházet ze všech stran. Pražská městská rada v únoru 1902 věnovala na stavbu kolejí pozemek v hodnotě 60 tisíc korun. Autorem projektu budovy se stal známý architekt Josef Fanta. Stavba rychle pokračovala a během jednoho roku od jejího zahájení vyrostla Na Zderaze za kostelem svatého Václava čtyřpatrová budova s 93 dvoulůžkovými a 29 jednolůžkovými pokoji, které poskytly 211 nemajetným studentům komfortní ubytování. Součástí kolejí bylo i veškeré doplňující zařízení jako čítárna, knihovna, hudební místnosti, tělocvična, fotografický ateliér i lékařská ordinace, stejně jako kuchyně, pekárna, jídelna, prádelna, kancelářské místnosti a byty pro personál.¹⁵

¹³ LODR, *c.d.*, s. 114; POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky*. Praha: Academia, s. 41.

¹⁴ LODR, *c.d.*, s. 116; POKORNÝ, J. *Odkaz...*, s. 46.

¹⁵ LODR, *c.d.*, s. 168-179; RIES, *c.d.*, s. 76-81.

Je zřejmé, že koleje se staly pro Hlávku ze všech jeho mecenášských podniků tím, který mu byl nejmilejší. Osobně s velkou pečlivostí vybíral vybavení kolejí, aby jeho studenti dostali to nejlepší. Svůj původní vklad 200 tisíc korun později rozšířil o dalších 132 tisíc. Slavnostní otevření kolejí 20. listopadu 1904 pak bylo velkou společenskou událostí. Dostat místo na Hlávkově koleji pak bylo snem každého českého středoškoláka. Hlávkově ovšem nesmírně záleželo na tom, aby na jeho koleji bydleli jen ti opravdu nejlepší a opravdu nejpotřebnější. Stanovil proto pro přijetí každého uchazeče velice přísné podmínky. Jeden z uchazečů o přijetí do koleje později vzpomínal: „Kdosi mi říkal, že žadatel musí mít maturu s vyznamenáním, ale to prý nestačí. To prý je jen tak puška na dobytí tvrze. To prý má každý, kdo se tam hlásí. Mají být na oktavánském vysvědčení všechny jedničky. To že je asi tak lehké dělo, kterým operuje skoro každý uchazeč. Tomu musí pomáhat vysvědčení nemajetnosti, kde jsou v majetkových rubrikách samé nuly, jen v rubrice sourozenců vysoké číslo, nejlépe dvojciferné. To prý je už těžší ráž, ale na koleje ještě nestačí, protože přednost mají sirotci nebo děti rodičů prokazatelně neschopných práce.“¹⁶ Student, který byl do koleje přijatý, pak také musel vykazovat po celou dobu pobytu v koleji vynikající studijní výsledky, jinak mu hrozila ztráta místa. To plynulo z Hlávkovy zásady: „Dávám rád, ale talentům.“¹⁷

V roce 1904, dva roky po smrti své druhé ženy Zdenky, Hlávka završil své mecenášské dílo založením Nadání Josefa, Marie a Zdenky Hlávkových, kterému odkázal veškerý svůj majetek. Toto rozhodnutí mu usnadnila skutečnost, že obě jeho manželství zůstala bezdětná. Do této chvíle Hlávka rozdal prostřednictvím různých mecenášských činů na 800 tisíc zlatých a 350 tisíc korun. Hlávka zemřel 11. března 1908 v Praze a jeho slavnostní pohřeb se stal celonárodní událostí.¹⁸ V této době činil veškerý Hlávkův majetek 5 279 726 korun. Jak jsem již na jiném místě uvedl, pro převedení do současných cenových relací by k této částce bylo třeba připojit alespoň dvě nuly. Z tohoto majetku mělo být zajištěno fungování institucí, které z Hlávkovy podnětu vznikly, tedy především České akademie věd a umění, Studentské koleje českých vysokých škol pražských a pak také Národohospodářského ústavu, který byl k akademii přičleněn v roce 1906. Hlávková nadace začala prakticky fungovat po smrti svého zakladatele. Je pozoruhodné, že tato nadace, jako jediná v Československu, přežila všechny peripetie, kterými prošly české země ve 20. století,

¹⁶ LODR, *c.d.*, s. 180.

¹⁷ RIES, *c.d.*, s. 83.

¹⁸ RIES, *c.d.*, s. 11-13, 85, 90-91; LODR, *c.d.*, s. 205-206.

a dočkala se svobodných poměrů po roce 1989, které jí umožnily opět začít plnit úkoly v duchu Hlávka odkazu.¹⁹

LITERATURA

BEVERIDGE, David R. *Zdenka a Josef Hlávka – Anna a Antonín Dvořákovi: Přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2012. 331 s. ISBN 978-80-86729-82-4.

IVASJUK, Oksana. Vliv Josefa Hlávky v severní Bukovině. In: *Konference 2004: Josef Hlávka, jeho myšlenkový odkaz a 100 let činnosti jeho nadace*. V Praze: Vydavatelství ČVUT, 2004, s. 64-67. ISBN 80-01-03092-X.

Konference 2004: Josef Hlávka, jeho myšlenkový odkaz a 100 let činnosti jeho nadace. V Praze: Vydavatelství ČVUT, 2004, 159 s. ISBN 80-01-03092-X.

KRULIŠ-RANDA, Jan S. Mecenášství dnes? In: *Konference 2004: Josef Hlávka, jeho myšlenkový odkaz a 100 let činnosti jeho nadace*. V Praze: Vydavatelství ČVUT, 2004, s. 145-148. ISBN 80-01-03092-X.

KSANDR, Karel a Marie BENEŠOVÁ. Vrcholná realizace Josefa Hlávky – areál řecko-pravoslavné církve v Černovicích na Bukovině (dříve Rakousko-Uhersko, dnes Ukrajina). In: *Konference 2004: Josef Hlávka, jeho myšlenkový odkaz a 100 let činnosti jeho nadace*. V Praze: Vydavatelství ČVUT, 2004, s. 52-63. ISBN 80-01-03092-X.

LODR, Alois. *Josef Hlávka: český architekt, stavitel a mecenáš*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1988. 299 s.

POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2008. 302 s. ISBN 978-80-200-1590-7.

POKORNÝ, Jiří. Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. *Dějiny a současnost*. 1994, roč. 16, č. 5, s. 36-39. ISSN 0418-5129.

¹⁹ POKORNÝ, Jiří. Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. *Dějiny a současnost*. 1994, roč. 16, č. 5, s. 36-39.

RIES, Pavel. *Josef Hlávka, největší český mecenáš*. 1. vyd. Praha: TV Spektrum, 1991. 124 s.
ISBN 80-85334-08-9.